

Pielęgniarstwo w opiece długoterminowej
Kwartalnik międzynarodowy

LONG-TERM CARE NURSING
INTERNATIONAL QUARTERLY

ISSN 24502-8624

tom 7, rok 2022, numer 1, s. 45-51

DOI: 10.19251/pwod/2022.1(4)

e-ISSN 2544-2538

vol. 7, year 2022, issue 1, p. 45-51

Kamil Konrad Hozyasz^{1,A-F}

**DOSKONALĄCE WYTCNIENIE
DLA PROFESJONALISTÓW MEDYCZNYCH,
ZMAGAJĄCYCH SIĘ ZE SPRZECIWIEM
WOBEC DZIAŁAŃ PRZECIWPANDEMICZNYCH:
„SONATA KREUTZEROWSKA”**

**Tolstoy's "Kreutzer Sonata": A breath of fresh air for medical professionals
encountering irreconcilable anti-Covidians**

¹Zakład Pielęgniarstwa, Wydział Nauk o Zdrowiu, Akademia Bialska Nauk Stosowanych im. Jana Pawła II, Polska

A - Koncepcja i projekt badania, B - Gromadzenie i/lub zestawianie danych, C - Analiza i interpretacja danych, D - Napisanie artykułu, E - Krytyczne zrecenzowanie artykułu, F - Zatwierdzenie ostatecznej wersji artykułu

Kamil Konrad Hozyasz – 0000-0001-8606-2509

Abstract (in Polish):

Zapoznanie z nowelami jest użyteczne w edukacji medycznej i stanowi narzędzie zapobiegające nazbyt redukcjonistycznemu i skupionemu, tylko na wiedzy medycznej, wnioskowaniu. W pracy zaprezentowano „Sonatę Kreutzerowską” Tolstoja jako lekturę, którą warto odnosić do obecnej pandemii COVID-19. Część społeczeństwa może dostrzegać w medycynie potencjał do naruszania więzi społecznych i destabilizacji. Świadomość tego fenomenu uelastycznia w zakresie sposobów formułowania zleceń przeciwepidemicznych i bezpośredniego ich przekazywania podczas rozmowy z pacjentem. Lektura

„Sonaty Kreutzerowskiej” może ubogacać i wzmacniać profesjonalistów medycznych bezpośrednio zaangażowanych w realizację szczepień i popularyzację innych działań przeciwepidemicznych.

Abstract (j. angielski):

Novels may represent a source of data for medical education and can be a tool against reductionist, as well as medicine only-focused, thinking. This discussion paper reviews Tolstoy's "Kreutzer Sonata" with reference to the ongoing COVID-10 pandemic. Medicine may be perceived by some people as a force that breaks social ties and destabilizes. Being aware of the existence of such people may favourably modify the ways of formulating health-promoting recommendations at the general level and individual conversation with the patient. Reading the novel can enrich and empower medical professionals directly involved in encouraging vaccination and other preventive measures.

Słowa kluczowe (j. polski): program edukacji medycznej, pandemia, sztuka pracy z pacjentem.

Słowa kluczowe (j. angielski): medical curriculum, pandemic, the art of dealing with patient.

Praca wpłynęła do Redakcji: 13.03.2022

Poprawiono:

Zaakceptowano do druku: 18.03.2022

Data ostatniej recenzji: 16.03.2022

Krótki tytuł

Propozycja lektury: "Sonata Kreutzerowska"

Autor do korespondencji

Kamil Konrad Hozyasz

Zakład Pielęgniarstwa, Wydział Nauk o Zdrowiu, Akademia Bialska Nauk Stosowanych im. Jana Pawła II, Sidorska 95/97, 21 500, Biała Podlaska, Polska; email: kkozyasz@gmail.com

Telefon: 602336954

Skrócona lista autorów

K. Hozyasz

*„Zdumiewające, jak zupełne bywa złudzenie, że piękno jest dobrem”
Lew Tołstoj, „Sonata Kreutzerowska”*

Wprowadzenie

Niechęć do szczepień przeciwko COVID-19 stanowi problemem we wszystkich działach ochrony zdrowia, w tym świadczących opiekę długoterminową, i może występować u pacjentów i ich rodzin, personelu pomocniczego, jak również wśród samych profesjonalistów medycznych [1,2]. Pielęgniarki i pielęgniarze, cieszący się wysokim zaufaniem społecznym, są ważnym ogniwem w przekonywaniu do szczepienia się [3,4]. Jednakże w licznych badaniach udokumentowano braki w przygotowaniu profesjo-

nalistów medycznych do przeprowadzania rozmów z osobami o poglądach z nurtu antyszczepionkowego [2,5].

Pandemia COVID-19 uwidoczniła polaryzację społeczeństwa polskiego odnośnie interwencji służących zapobieganiu chorobom zakaźnym. To, że znajdują się pacjenci kwestionujący zalecenia, służące ograniczeniu rozprzestrzenienia się sprawczego wirusa, jest truizmem. Problemem jest ich liczba. Myli się ten, kto przypuszcza, że większość odmawiających poddania się szczepieniom przeciwko SARS-CoV-2 to osoby niepragnące żyć długo i w zdrowiu [6]. Różnice w odsetkach osób zaszczepionych, pomiędzy Polską a innymi krajami Unii Europejskiej, urealnijają oczekiwanie skuteczniejszej prewencji [7]. Profesjonaliści medyczni mają nikły wpływ na układ władzy politycznej, za to przy piętrzących się trudnościach w pandemii władze dobierają doradców, balansujących na granicy niezawisłego autorytetu i celebryty, często niedbającego nawet o śladową partycypację tych, których będą dotyczyły ustalone rekomendacje [6]. Zazwyczaj „liniowi” profesjonaliści medyczni nie otrzymują wskazówek, jak prowadzić rozmowę by przekonać nie ufających (i nie respektujących) ogólnym przekazom formułowanym przez władze państwowe. Co zrobić by uwiedzeni spiskowymi teoriami słuchali ze zrozumieniem? Jak modyfikować przekaz dla osób z silną skłonnością do ulegania heurystykom myślenia? [8,9]. Wygłaszanie formułki, że skuteczność i bezpieczeństwo danego działania medycznego znajduje pełne potwierdzenie w wynikach prawidłowo przeprowadzonych badań naukowych, zawodzi [6]. Kluczem do zmiany sytuacji może być samouświadomienie profesjonalistów medycznych, że wspaniała medycyna i wiedza, przez osoby spoza naszego kręgu, bywa postrzegana jako mało obiektywna i niezależna, generująca także i ośmieszające zalecenia, czy wręcz skażona nieprawdą [6,10]. Równocześnie często obserwuje się nadmierne oczekiwania przeciętnych obywateli względem nauki w pandemii z potrzebą pełnego domknięcia poznawczego. Kreacja kapłana wiedzy medycznej w raptownie sekularyzującym się i doświadczającym ostrych podziałów społeczeństwie nie stanowi optymalnego wyboru [6,9], o czym jeszcze będzie dyskutowane w dalszej części artykułu.

Już w połowie XIX wieku wybitny polski lekarz Adam Raciborski (1809-1871) wnioskował „Ścisłość stosunków medycyny z innymi naukami niepowinna nam pozwolić niedostrzedz korzystnego wpływu, jaki mimowolnie na nią sztuki piękne i literatura wywierają (zachowano pisownię oryginalną)” [11]. Literaturę piękną wskazuje się jako pomocną w edukacji medycznej studentów oraz podczas kształcenia podyplomowego [12-15]. Nowela „Sonata Kreutzerowska” Lwa Tołstoja (1828-1910) [16] powinna wejść do kanonu rekomendowanych dzieł dla pielęgniarek i lekarzy, ponieważ dobitnie uzmysławia czytelnikowi słabości medycyny, prowadzące do braku zaufania społeczeństwa wobec formułowanych rekomendacji i ćwiczy w, niestety niedocenianym przez profesjonalistów medycznych, poznawaniu perspektywy samych pacjentów [6]. 130 lat od napisania nie pozbawiło utworu aktualności, co potwierdza geniusz literacki i intelektualny tego autora.

Obraz medycyny i jej wpływu na społeczeństwo w „Sonacie Kreutzerowskiej”

Lew Tołstoj był znany ze swojej niechęci do lekarzy [17,18], co przed wiekiem tłumaczył Władysław Biegański (1857-1917) „...wśród współczesnych przedstawicieli sztuki lekarskiej nie widzi ludzi poświęcenia, ludzi oddanych prawdziwie miłości bliźniego. Otóż ten rozbrat pomiędzy tem, co być powinno, a tem, co jest, gruby materializm pod maską filantropii, musiał wywołać w szlachetnej duszy autora wstręt, dochodzący aż do nienawiści” [19]. W „Sonacie Kreutzerowskiej”, której konstrukcja opiera się głównie na przedstawieniu rozmów i opowieści, podczas podróży pociągiem, absolwenta uniwersytetu, ojca i byłego małżonka, obywatela ziemskiego i niegdyś marszałka szlachty, Pozdnyshewa, pisarz zawarł swoje przemyślenia odnośnie instytucji małżeństwa. Na tyle radykalne, że budziły niezadowolenie rodziny Tołsto-

ja, zapoznawanej z dziełem przed przekazaniem do druku, a nawet sam autor zastrzegał niewłaściwość takiej lektury dla dziewcząt [20]. Co interesujące, kiedy ważyły się losy wydania noweli w Rosji, związane ze sprzeciwem cenzurującego carskiego prokuratora Świętego Synodu, amerykańska autorka pierwszego tłumaczenia na język angielski – Isabel F. Hapgood, zanim w końcu przyjęła zlecenie, napisała „*I have never read anything like it in my life, and I hope never shall again*” [20]. Tołstojowska koncepcja małżeństwa z „Sonaty Kreutzerowskiej” ma bogate piśmiennictwo naukowe [21-23], a jej przedstawienie wykracza poza zaplanowany zakres pracy. Warto podkreślić, że wizja medycyny i lekarzy w noweli nie spotkała się z równie dużym zainteresowaniem społeczności akademickiej. Uchodzące za wygórowane wynagrodzenia lekarzy stanowiły emocjonujący temat dla wielu pisarzy, chociażby T. Manna („Doktor Faust”) oraz F. Dostojewskiego („Bracia Karamazow”), i według tego klucza bywa też wskazywana „Sonata Kreutzerowska” - „*O, jak pan nie lubi lekarzy! ...-Tu nie idzie o lubienie czy nielubienie. Zmarnowali mi życie, jak marnowali i marnują życie tysiacy ludzi, a ja nie mogę nie wiązać skutku z przyczyną. Rozumiem, że chcą, tak samo jak adwokaci i inni zarabiać grube pieniądze...*” [16,24]. Tołstoj admiraował życie w zgodzie z naturą i w XIX wieku nie dopuszczał by zamożność zwalniała matkę z karmienia piersią swojego dziecka [25]. W noweli padają słowa Pozdnyshewa o żonie „...*mimo zakazu kochanych lekarzy sama karmiła następne dzieci i wykarmiła je świetnie.*”

W czasie pandemii COVID-19 lektura noweli może szczególnie pasjonować i mobilizować do refleksji. Obecnie obserwujemy wybiórcze podejście do wielu aspektów pandemii z infodemią a koncepcja syndemii stanowi margines dyskursu [26,27]. Tołstoj w XIX wieku obserwował permanentne zmagania z chorobami wenerycznymi, ówczesnie skazane na niepowodzenie „...*gdyby jeden procent wysiłków, które wkłada się w leczenie syfilisu, włożono w wykorzenianie rozpusty, dawno by nie było syfilisu. A tymczasem wysiłki są skierowane nie na wykorzenienie rozpusty, lecz na jej popieranie, na zapewnienie bezpieczeństwa rozpusty.*” Co więcej nie przerywano napływu nowych chorych, gdyż „*opiekuńczy rząd...pilnuje prawidłowego funkcjonowania domów publicznych i zapewnia bezpieczną rozpustę gimnazjalistom. A lekarze pilnują tego za pensje.*”

Doświadczenia z gripą hiszpanką uwiarydlały znaczenie utrzymywanie stałej uwagi społeczeństwa przez zarządzających walką z pandemią i rozważne propagowanie zaleceń, czy dokonywanie w nich zmian [28]. W noweli jest napiętnowana toksyczna kakofonia zaleceń odnośnie opieki nad zdrowymi dziećmi, czyniąca powinność rodzicielską traumą. „*Nie mówiąc już o chorobach – jak je leczyć, również o tym, jak pielęgnować, chować, słyszała ze wszystkich stron i czytała bez końca przeróżne bezustannie zmieniające się reguły. Odżywiać tak, tak a tak, tym a tym – nie, nie tak i nie tym, lecz jakoś inaczej, ubierać, pić, kłaść spać, spacer, powietrze – na to wszystko my, a przeważnie ona, dostawaliśmy co tydzień nowe przepisy. Tak jakby dzieci zaczęły się rodzić wczoraj. A gdy nie tak się nakarmi, nie tak wykąpie, nie we właściwym czasie, i dziecko zachoruje, to okaże się, że to ona jest winna, zrobiła nie to, co należało. Ale na razie rzecz dotyczy zdrowego człowieka. Już i to jest męczarnią. Cóż dopiero jak zachoruje!*”. Tołstoj dostrzegł i ośmieszył celebrytów, używając dzisiejszego nazwania, wśród luminarzy medycyny „...*życie dzieci...zależy od tego, czy się dowie na czas, co powie o tym Iwan Zacharycz. A co powie Iwan Zacharycz, nikt nie wie, a już najmniej on sam, ponieważ wie doskonale, że nie wie i nic pomóc nie może i tylko lawiruje na chybił trafił, byleby nie przestano wierzyć, że on coś wie. [...]* Całe życie z dziećmi, było zatem dla żony, a więc i dla mnie, nie radością, lecz męką.”

W noweli pada fundamentalne pytanie i odpowiedź „*A kimże są lekarze? Kapłanami nauki*”. Już w XIX wieku była powszechna świadomość istnienia drobnoustrojów. Pandemia COVID-19 pokazała jak wiele emocji w społeczeństwie wzbudzają zalecenia utrzymywania dystansu społecznego i samoizolacji oraz jak głęboko zakorzeniło się spiskowe rozumienie rzeczywistości [29,30]. Można było obserwować zdziwienie wśród profesjonalistów medycznych (nazywanych przez oponentów Covidianami

– jak Marsjanie), że są ludzie nie stosujący się do tych zaleceń i czyniący ten opór wartością w swoim życiu (covidoci) [29,30]. Lektura „Sonaty Kreutzerowskiej” czyni profesjonalistę medycznego pokorniejszym. Kapłan-celebryta nauki to nie to samo co darzony zdobyłym zaufaniem profesjonalista. Dobitna jest konstatacja pisarza-filozofa „...gdyby się stosowano do ich wskazówek, to wskutek istnienia zarazków wszędzie, we wszystkim ludzie nie powinni dążyć do zjednoczenia, lecz do rozłączenia: zgodnie z ich teorią każdy powinien siedzieć osobno i nie wypuszczać z ust szprycy z karbolem (zresztą odkryto, że i to nie wystarczy).” Tołstoj zaprezentował wnikliwą diagnozę społeczną, że bez odpowiednio dobranej argumentacji zalecenia przerywania typowych więzi i rezygnacji z utartych schematów życia codziennego mogą napotykać zdecydowany opór „*Dokąd pędzić, po jakich lekarzy, jak odseparować? [...] Było tylko... bezustanne ratowanie się przed urojonymi i rzeczywistymi niebezpieczeństwami.*”

Spostrzeżenia końcowe

Lektura „Sonaty Kreutzerowskiej”, od dawna wskazywanej w Wielkiej Brytanii jako użytecznej w kształceniu podyplomowym [31], może aktualnie pomóc profesjonalistom medycznym zrozumieć fenomen częstego braku zainteresowania skorzystaniem z medycznej oferty ochrony własnego życia i szybszego pokonania pandemii COVID-19. Akceptacja, że mogą być ludzie odmawiający zaszczepienia się, pomaga zrozumieć ich lęki a w następstwie przełamywać ich obawy. Zmianę nastawienia emocjonalnego profesjonalisty wskazuje się jako ważny moderator w prowadzonych interwencjach [6]. Twarda konfrontacja medycyny opartej na faktach profesjonalistów z wiedzą zasłyszana nie-profesjonalistów nie gwarantuje sukcesu, a często wręcz okopanie się tych ostatnich na fake-newsowych pozycjach [9,10]. Przypuszczalnie, co podkreśla filozof profesor Z. Drozdowicz [32], owocniejsza jest postawa, która wyraża się – za Karlem R. Popperem – „w gotowości do wyznania, że ja mogę się mylić, ty możesz mieć rację, i wspólnym wysiłkiem zbliżymy się do prawdy”. Warto ponadto mieć w pamięci refleksję W. Biegańskiego, filozofa i znawcy chorób zakaźnych, związaną z lekturą „Sonaty Kreutzerowskiej”: „*Wmawiając w otoczenie chorego obawę przed zakażeniem, lekarz szarpie węzły rodzinne, pobudza egoistyczny instynkt samozachowania, ostudza współczucie i miłość bliźniego. Jest w tym zdaniu dużo prawdy. Nikt z nas nie zastanawiał się nad tem, ile szkody przynieść może pod względem społecznym szerzenie pewnych naukowych mniej lub więcej uzasadnionych poglądów*” [19].

Piśmiennictwo

1. Harrison J, Berry S, Mor V, Gifford D. “Somebody like me”: Understanding COVID-19 vaccine hesitancy among staff in skilled nursing facilities. *J Am Med Directors Assoc* 2021;22(6):1133-1137
2. de Souza JB, Potrich T, Bitencourt JV, Madureira VS, Heideman IT, Mengolla GC. COVID-19 vaccination campaign: dialogues with nurses working in Primary Health Care. *Rev Esc Enferm USP* 2021;55:e20210193
3. Igoumenidis M, Suhonen R. Virtuous nurses and the COVID-19 vaccine. *Nursing Ethics* 2021;28(7-8):1093-1095
4. Gordon J, Reynolds M, Barnby E. An informative discussion for school nurses on COVID-19 mRNA vaccine. *NASN School Nurse* 2021;36(3):132-136
5. Burden S, Henshall C, Oshikanlu R. Harnessing the nursing contribution to COVID-19 mass vaccination programmes: Addressing hesitancy and promoting confidence. *J Adv Nurs* 2021;77(8):e16-e21

6. Żuradzki T. Niewiedza, pułapki myślenia i zaufanie do nauki: Dlaczego część ludzi nie chce się szczepić przeciw Covid-19? *Filozofia w Praktyce* 2021;7:1
7. Holt E. Polish Government COVID-19 advisors resign. *Lancet* 2022; 399(10323): 424
8. Wierciński H. Wytwarzanie umiejętności i produkowanie strategii działania wobec pandemii Covid-19 w środowisku lekarzy Podstawowej Opieki Zdrowotnej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego Prace Etnograficzne* 2021;51(4):289-310
9. Schneider Z. Dlaczego wierzymy w fake newsy? Techniki wpływu społecznego i dezinformacja w dobie pandemii COVID-19. *Zagadnienia Rodzajów Literackich* 2021;64(1):161-174
10. Ciesek-Ślizowska B, Duda B, Ficek E, Przyklenk J, Sujkowska-Sobisz K, Wilczek W. Sceptycyzm wobec szczepień przeciwko COVID-19. Raport z badań wybranych komentarzy internetowych wraz z rekomendacjami w zakresie strategii komunikacyjnych. *Agere Aude, Chorzów* 2022
11. Raciborski A. Mowa o styczności medycyny z innymi naukami, sztukami pięknymi i literaturą. W Drukarni L. Martinet, Paryż 1858
12. Ziółkowska-Rudowicz E, Kładna A. Kształcenie empatycznych lekarzy. Część III – kontakt studentów z literaturą, filmem i sztuką. *Pol Merk Lek* 2010;29(6):331-335
13. Kollmer Horton ME. The orphan child: humanities in modern medical education. *Philosophy, Ethics and Humanities in Medicine* 2019;14:1
14. Hozyasz KK. Rola literatury pięknej w edukacji medycznej. *Piel Zdr Publ* 2020;10(3):171-177
15. Hozyasz KK. Literatura piękna na czas studiowania w pandemii. *Piel Pol* 2021;81(3):125-130
16. Tołstoj L. Sonata Kreutzerowska (tłum. Maria Leśniewska). *Książka i Wiedza, Warszawa* 1987
17. Galton DJ. Chekhov after Sakhalin Island. *J Med Biography* 1996;4(2):102-107
18. Dalrymple T. A viol prejudice. *Brit Med J* 2007;334:1061
19. Biegański W. Myśli i Aforyzmy o Etyce Lekarskiej. Wyd. drugie, Nakładem Księgarni A. Omachowskiego, Częstochowa 1925
20. Baylen JO. A letter on Tolstoy, W.T. Stead, and the Kreutzer Sonata. *Am Slavic East Eur Rev* 1957;16(1): 79-81
21. Stolzenberg NM. Liberals and libertines: The marriage question in the liberal political imagination. *San Diego Law Rev* 2005; 42: 949-973
22. Lange A. Was Lev Tolstoy a sexist or a modern man? The Kreutzer Sonata as an example of Tolstoy's late mortality. *Наукoвi Праці Літературознавство (Akademia Kijowsko-Mohylańska)* 2014: 69-73
23. Seeman MV. Pathological jealousy: An interactive condition. *Psychiatry* 2016;79(4): 379-388
24. Posen S. The portrayal of the physician in non-medical literature – the physician and his fee. *J Royal Soc Med* 1992;85(1):5-7
25. Toturskaya M. Tolstoy's life lessons on breastfeeding and reducing child mortality. *Breastfeeding Med* 2020;15(12):759-764
26. Mendenhall E. The COVID-19 syndemic is not global: context matters. *Lancet* 2020; 396(10264):1731
27. Dosi G, Soete L. On the syndemic nature of crises: A Freeman perspective. *Res Policy* 2022;51(1):104939
28. McKnight Nichols C, Bristow N, Ewing ET, et al. Reconsidering the 1918-1919 influenza pandemic in the age of COVID-19. *J Gilded Age Progressive Era* 2020;19:642-672
29. Kozik E. Jak troszczyć się o życie? Antyszczepionkowe narracje spiskowe w czasie pandemii COVID-19. *Studia Etnologiczne i Antropologiczne* 2021; 21(1): 2

30. Kondziola-Pich K. Covidioci kontra covidianie – kilka uwag o hejcie w czasach zarazy. *Studia Językoznawcze. Synchroniczne i Diachroniczne Aspekty Badań Polszczyzny* 2021;20: 79-90
31. Oyebode F. The humanities in postgraduate medical education. *Adv Psychiatr Treat* 2009;15(3):224-229
32. Drozdowicz Z. Pozycjonowanie uczonych. *Nauka* 2022; 1:51-71